

Afsnittet rummer også nogle interessante eksempler på kendte mennesker, som på trods af Alzheimer er i stand til langt ind i sygdommen at vedblive med at fungere. Disse cases er medtaget fordi de illustrerer fordomme om 'normal aldring', men Goldberg hævder, at den slags ikke er normen, og at disse personer var i stand til at fastholde magten eller kunstneriske evner trods betydelig kognitiv erosion og endda demens. De kendtes historie er iflg. Goldberg altså en illustration af, at mønstergenkendelse har 'en bemærkelsesværdig modstandskraft mod aldringens indvirkning på hjernen' (s. 83).

I afsnittet om dualitet – dvs. spillet mellem de to hjernehalvdele får Goldberg aflivet et par gængse antagelser om sammenhængen mellem de to hjernehalvdele. De to hjernehalvdele spiller iflg. Goldberg komplementære roller i læring, dvs. processen med at mestre den omgivende og den indre verden (s. 202). Højre hjernehalvdel er den nytænkende halvdel, mens den venstre indeholder al vores viden og danner baggrund for mønstergenkendelse, der igen gør os i stand til effektivt at håndtere velkendte situationer. Bogen kommer ind på nogle af de nye billeddiagnostiske metoder, som giver mulighed for at undersøge teorien om, at nye opgaver aktiverer højre hjernehalvdel, mens gamle og velkendte opgaver aktiverer venstre.

Bogen er interessant for den, som søger en letlæselig introduktion til nyere hjerneforskning. Præcis ligesom Oliver Sacks bøger. Eftersom Goldberg befinder sig i neurovidenskabens grænseland, hvor de endegyldige sandheder endnu lader vente på sig, er der en del spekulative teorier, som man endnu ikke har empirisk belæg for. Dette giver imidlertid bogen en ekstra dimension i forhold til diskussioner om,

hvad man egentlig ved om hjernen på nuværende tidspunkt. Den kan stærkt anbefales til alle psykologilærere – unge som gamle – der arbejder hårdt på at blive vise. Iflg. Goldberg fødes man nemlig ikke til vismand – man bliver det som belønning for en lang mental rejse, hvor man konstant bruger hjernen.

*Anmeldt af Jette Hannibal,
Nørre Gymnasium*

Thomas Brudholm og Martin Menneke (red.): Efter Folkedrab. En flerfaglig undervisningsbog

Dansk Institut for Internationale Studier
2007

I de sidste par år har der været arrangementer på den internationale Auschwitzdag den 27. januar her i Danmark, og masser af skoleelever har deltaget i workshops omkring forskellige temaer landet over. Der er ingen tvivl om, at Holocaust interesserer elever, hvilket jeg ved selvsyn har konstateret på en del studieture til Prag, hvor besøget i Theresienstadt altid gør et stort indtryk. I diskussionerne nede ved resterne af jernbanespooret, som går mod øst og mindesmærket over de deporterede siger de, at de ikke forstår, hvordan det kunne ske. Og de undrer sig over, hvordan man overhovedet kan klare det bagefter, hvis man overlever.

Den nye bog *Efter Folkedrab* giver gode muligheder for at tage fat på den problemstilling sammen med elever. Fokus for bogen er, hvordan det enkelte individ og samfund som har været udsat for folkedrab håndterer de problemer og dilemmaer, som nødvendigvis må opstå på baggrund af så umenneskelige hændelser.

Oplevelserne med eleverne gennem årene har overbevist mig om, at det er nødvendigt at undervise ikke bare i Holocaust men også perspektivere til andre og nyere versioner af folkedrab for at give et indtryk af de overordnede kræfter bag den slags.

Med bogen *'Efter folkedrab'* har vi fået et meget relevant og vigtigt bidrag til vores undervisning. Den er rettet mod lærere i de gymnasiale uddannelser, og den kan bruges som inspiration til AT, samarbejde i studieretninger eller i tværfagligt samarbejde i det hele taget. De 10 faglige kapitler repræsenterer hvert et fagligt perspektiv og omfatter billedkunst, filosofi, historie, litteratur, mediefag, musik, naturvidenskab, psykologi, religion og samfundsfag.

At vælge temaet 'efter folkedrab' er uden tvivl en ny vinkel i forhold til det meste vores undervisning. I historie har jeg fx mest beskæftiget mig med årsager til Holocaust og selve folkedrabet men kun meget lidt med tiden efter. Så vinklen er ikke bare ny men også nyttig for at få en mere holistisk tilgang til arbejdet med det vigtige emne. Der er jo overlevende efter folkedrab, og ofte er ofre og gerningsmænd tvunget til at leve videre side om side efter konflikterne, sådan som man har set det i både Rwanda og Bosnien. Hvordan kan man det? Er det overhovedet muligt? Peter Berliner kommer bl.a. ind på de psykologiske aspekter af dette i psykologiafsnittet, som jeg vil koncentrere mig om i denne anmeldelse.

Kapitel 9 om psykologi er delt op i to centrale problemstillinger omkring folkedrab. For det første hvordan man kan yde psykologisk hjælp til de overlevende, så de kan komme til at fungere igen og hvordan

man kan yde støtte til hele grupper, så de kan leve sammen efter folkedrabets traumatiserende oplevelser. Hermed berører Berliner både behandlingsperspektivet og det psykosociale perspektiv. For det andet kommer Berliner ind på problematikken omkring, hvad man kan gøre – og hvem der skal gøre det – i en freds- og udviklingsproces efter folkedrab, hvor opgøret med gerningsmænd indtil nu primært har handlet om straf og udelukkelse.

Kapitlet har illustrerende cases indbygget i teksten, og der er en del referencer, så psykologilærere har hermed fået en god baggrund for at indgå i et tværfagligt samarbejde med andre af gymnasiets fag. Det er et godt skrevet afsnit med nye vinkler på behandlingen af ofre for overgreb, og der åbnes for konkrete såvel som etiske og moralske refleksioner over, hvad man skal stille op med gerningsmændene. Hermed stiller Berliner skarpt på psykologiens relation til moral og politik, og det er en spændende og relevant vinkel. I psykologundervisningen arbejdes der ofte med kriser og traumer, men det er som regel på det individuelle plan. Ofre for folkemord eller borgerkrige har ikke indtil nu været det egentlige fokus.

Iflg. Berliner er de sociale og psykiske følgevirkninger af folkedrab eller anden organiseret massevold og undertrykkelse komplekse og mangfoldige. Han mener, at man i iveren efter at behandle symptomerne efter overgrebene kan komme til at overse årsagerne til dem, fx det miljø af politisk undertrykkelse som folk lever i. Fordomme – hvad enten de er etniske eller religiøse – er nemlig typisk starten på årelange sociale uligheder og voldelige overgreb. Det er en god grobund for ideologien om 'dem og os', og når diskriminering og uretfærdighed bliver en

del af dagsordenen, kan konsekvensen blive et folkemord, som det man så bl.a. i Rwanda.

Den psykologiske udforskning og behandling af traumatisering kan ikke være objektiv og neutral iflg. Berliner. Man må tage stilling, og Berliner viser, hvordan også psykologi som videnskab kan udvise blindhed overfor livsvilkårenes betydning for menneskers mentale og fysiske sundhed. Nogle psykologer kritiserer psykologiens neutralitet, bl.a. Derrick Silove, som har gennemgået en lang række af undersøgelser og konkluderet, at ”graden af sundhedsproblemer knyttet til det at overleve folkedrab og organiseret vold er direkte proportionalt med fraværet af støttende sociale forhold, der omfatter mulighed for deltagelse i sociale fællesskaber og i produktive aktiviteter” (s. 186). Denne vinkel på problemet inviterer direkte til det faglige samarbejde, som bogen lægger op til. Samfundsfagsafsnittet tager fat på de dynamikker, som den ikke-neutrale psykolog også beskæftiger sig med, fx hvilke socio-økonomiske faktorer, der leder frem mod folkemord, og hvordan forsoning og genopbygning kan foregå med det in mente. Hvem skal fx dømmes gerningsmændene? Skal det foregå lokalt eller internationalt? Er det nødvendigt at tage et opgør med fortiden for at komme videre? Det er nogle af de vigtige spørgsmål, som afsnittet fra samfundsfag behandler. Filosofi-afsnittet er bl.a. inde på begrebet ondskab og refererer til Hannah Arendts begreb ’ondskabens banalitet’, og det er noget, som mange psykologilærere allerede underviser i.

Når det kommer til diagnosticering og behandling af traumer, er psykologi iflg.

Berliner neutral i den forstand, at den kun ser på symptomer hos den enkelte og forsøger at lave en diagnose på baggrund af et diagnosesystem som ICD-10. Berliner giver med udgangspunkt i PTSD et indblik i den videnskabsteoretiske og etiske debat omkring det diagnostiske system, som lægger sig særdeles tæt op af intentionerne i den nye læreplan. Eleverne forventes som bekendt at kunne forholde sig kritisk til psykologi og have et vist indblik i videnskabsteoretiske problemstillinger. Her får man et godt eksempel forærende. Vi får ligeledes et indblik i nye vinkler på behandling af traumer. Berliner skriver, at de overlevendes symptomer ikke ændres væsentligt efter behandling, men at de kan blive bedre til at håndtere dagligdagen. Nyere effektive behandlingsmetoder sigter derfor på at være ”kortvarige og rettet mod at handle aktivt for at løse aktuelle problemer, og at se problemer i sammenhæng med den konkrete livssituation og se de muligheder, der er i den” (s. 189). Den enkeltes følelse af meningsløshed kan ikke – og bør ikke – fjernes gennem terapi er pointen. Den er en del af livshistorien. Det eneste, man kan gøre, er at give støtte til at leve med den.

Berliner beskriver i sidste del af sit kapitel det psykosociale perspektiv i støtte til grupper af mennesker, bl.a. gennem et program som Dansk Røde Kors har etableret for krigsramte børn i det tidligere Jugoslavien. Programmets formål er at give børnene mulighed for at tale om reaktionerne på oplevelserne under krigen, at træne konfliktløsning i det sociale fællesskab og gendanne relationer og opbygge nye bl.a. gennem fælles aktiviteter. Tilsyneladende har projektet vist gode resultater, og det kan dermed fungere som støtte for tankerne om rehabiliteringsprojekter i

samfund, der har oplevet konflikter, hvor befolkningsgrupper har været udsat for politisk organiseret vold.

Bogen er udgivet i et første oplag, som er sendt ud til alle amtscentraler. Man påtænker at optrykke et andet oplag. Lad os håbe, at det sker. Denne bog bør nemlig findes i adskillige eksemplarer på alle skolebiblioteker. Ideelt set burde den være i alle læreres eje. For psykologilærere er den en mulighed for at overveje, hvordan man kan inddrage flere dele af kernestoffet i yderst relevante tematiske forløb om bl.a. fordomme og gruppeprocesser på et særligt niveau og sammen med andre fag.

*Anmeldt af Jette Hannibal,
Nørre Gymnasium*

Links til bogens hjemmeside
<http://www.folkedrab.dk/undervisning/efterfolkedrab/>

Rolf Kuschel og Faezeh Zand: *Fordomme og stereotyper*

med bidrag af Per Schultz Jørgensen og Ellen Schultz Jørgensen
217 sider, Frydenlund 2007

Bogen ”Fordomme og Stereotyper” udkom tidligere i år, og den giver en samlende fremstilling af et meget komplekst emne, som optræder i mange studieplaner. Bogen er snarere beregnet til psykologilærere end til elever, men visse dele af bogen er skrevet på en måde, så eleverne ville kunne bruge dele af den i både projektarbejde og AT, så denne bog bør indkøbes til biblioteket i flere eksemplarer.

Rolf Kuschel har i flere omgange været

en værdifuld bidrager til Psykologilærerforeningens kurser. For to år siden holdt han et glimrende oplæg om stereotyper og fordomme, hvor han advarede mod bagsiden af vores evne til at sætte andre i bås og generalisere, fordi det er roden til fordomme og diskriminering. Dette budskab ligger forfatterne af denne bog på sinde, og det er deres overbevisning, at man gennem en målrettet indsats kan være med til at mindske fordomme og dermed også diskriminering, men at man er nødt til at kende faldgruberne for at kunne gøre det. Bogen giver helt sikkert materiale til refleksion over de fordomme, som er med til at forpeste forholdet mellem mennesker, og dermed kan den blive en inspiration for undervisere i bl.a. psykologi, samfundsfag og historie i ungdomsuddannelserne. Nogle af afsnittene kan faktisk bruges direkte i undervisningen, som pga. referencer til debatter i dagens Danmark kan blive et værdifuldt oplæg til kvalificerede diskussioner rundt omkring i klasserne. Bogen giver læseren et indblik i de helt basale processer bag fordomme og diskriminering og stof til refleksion over konsekvenser af det, fx gennem at inddrage historiske eksempler på alt lige fra børnesange som ”Elefantens vuggeviser”, reklamer, avisartikler og historiske begivenheder. Udover dette får man i tilgift adskillige eksempler på løftede pegefingre, når forfatterne svinger krabasken over de formastelige, som forfalder til ikke at tænke sig om. I afsnittet om hvad blondiner har måttet lægge ryg til tales fx om ’vulgærpsykologiske sammenligninger’ (s. 59), ’utroligt naive opfattelser’ (s. 60) og ’dumme vittigheder’ (s. 61). Det kan man så tænke lidt over. Forfatterne har sat sig for at vise, at fordomme ikke har et faktisk grundlag men snarere bygger